

En öm kyss

Gränslös kärlek kan än idag vara lika omöjlig som vore den en uppdiktad historia av Shakespeare. Nu heter de stridande familjerna inte Montague eller Capulet men väl islam och kristendom. Ras, kulturella rötter och religion förvandlas till monumentala hinder när pakistaniern Casim förälskar sig i den irländska musiklärarinnan Roisin. Familjeheder, moral, släktband och lojalitet sliter dem itu. En Romeo och Julia förlagd till Glasgow anno 2004.

Rekommenderad från gymnasiet

*En filmhandledning av
Louise Lagerström*

Handling

Den pakistanska familjen Khan lever sedan länge i Glasgow. Fadern Tariq driver en typisk kvartersbutik, äldste sonen Casim, som har studerat ekonomi, arbetar som DJ och drömmer om att öppna en egen klubb. Äldsta dottern Rukhsana ser, tillsammans med modern, fram emot sitt giftermål. Yngsta dottern Tahara är familjens rebell och håller i filmens inledning ett tal i skolaulan där hon ger sin syn på politik i allmänhet och västvärldens generalisering av muslimer i synnerhet.

När Tahara efter sitt tal blir jagad av några killar på skolan är Casim på plats för att hämta hem henne. Efter en vild jakt genom korridorerna hamnar de i musiksalen där musiklärarinnan Roison håller sånglektion. Casim som råkar ha sönder en gitarr i tumultet ser det som en förevändning att dyka upp ett par dagar senare med en ny. Han skjutsar Roison hem och efter att han hjälpt henne att flytta en flygel inleder de en romans.

Hemma hos familjen Khan förbereder man sig för att ta emot Rukhsanas blivande make Amar och hans föräldrar. Det framkommer att även Casim är trolovad med kusinen Jasmine i Pakistan och alla vuxna verkar nöjda med de framtida arrangemangen för sina barn och sig själva. Lyckan är fullständig när äktenskapet mellan Amar och Rukhsana deklarerats kort därefter.

Casim fortsätter emellertid att träffa Roisin och ljuger för sina föräldrar om att han skall till vännen Hammid i London när han egentligen tänker åka till Spanien med Roisin. Efter några romantiska dygn avslöjar Casim att han skall gifta sig med sin kusin om nio veckor och Roisin blir chockad. En slags försoning sker dock innan de far hem och de bestämmer att de skall ha en liten middag tillsammans med hennes vänner.

Casim får av sin vän Hammid rådet att lämna Roisin till förmån för familjens bästa. Casim följer det motvilligt. Samtidigt har Tahara antagits till journalistutbildningen i Edinburgh, vilket kommer innebära att hon måste flytta men också hennes livs chans till både utbildning och frihet. Pappan förbjuder henne att anta erbjudandet och menar att hon gott kan studera i Glasgow. Tahara är rasande och förkrossad.

Casim strör salt i såren genom att tala om för modern att han inte kan gifta sig med Jasmine. Utan att förklara varför flyttar han hem till Hammid. När Roisin inser att han verkligen har avstyrt bröllopet flyttar Casim in hos henne.

Förhållandet sätts på nya prov och Casim brottas med ett dåligt samvete över att ha splittrat familjen samtidigt som han inte tycker Roisin inser hur starkt hans bakgrund påverkar honom. Skulle hon kunna tänka sig bli muslim?

Roisin som arbetar i katolsk skola erbjuds fast anställning i stället för vikariat. Hon behöver bara förnya sitt lämplighetsintyg hos församlingsprästen först. Mötet med den reaktionäre prästen blir en chock där hon läxas upp om vilka värderingar skolan står för och att hon genom sitt ”syndfulla” sätt att leva riskerar ungdomarnas väl och ve och även sin egen karriär. Trots att hon har rektorns fulla förtroende tvingas hon byta skola.

Alla runt omkring Casim och Roisin vill se ett slut på deras relation. Rukhsana gör ett försök att förmå Roisin lämna brodern med hänsyn till familjen Khans ”izzat” (familjeheder). Roisin vägrar men inser att hennes och Casims bevekelsegrunder är diametralt olika. Medan hon talar om kärlek och att lyssna på sitt hjärta slits han mellan sina egna önskningar och hans obestridliga lojalitet gentemot föräldrar och släkt.

Familjen gör till sist ett drastiskt försök att rädda sammanhållningen. Casim luras hem till huset där hans pappa visar upp den nya ombyggnaden och lockar med att han skall få en laptop medan mamman plötsligt presenterar kusinen Jasmin som kommit ända från Pakistan för bröllopet. Casims och Jasmins!

Samtidigt har Rukhsana lyckats få med Roisin i sin bil och parkerat en bit från huset för att låta henne ta del av familjeskådespelet. Har hon verkligen hjärta att förstöra denna lyckliga bild för att uppleva en stunds kärlek med Casim?

Den förnedrade Roisin flyr från platsen medan Tahara, som låsts in av sina föräldrar, talar om för Casim att hon hade försökt varna honom. När Casim inser att föräldrarna försökt snärja honom och att Roisin bevittnat alltihop leder det till en uppgörelse mellan honom och fadern. Casim kräver att få fatta sina egna beslut medan fadern ber honom att inse att förhållandet med Roisin är dödsdömt. När argumentering inte hjälper börjar fadern ha sönder den nybyggda delen av huset.

Medan fadern plåstras om av modern i köket berättar Tahara att hon bestämt sig för att tacka ja till sin plats i Edinburgh. Dessutom tänker hon fortsätta att ha kontakt med Casim trots faderns ogillande.

Casim letar efter Roisin och finner henne till slut hemma vid sin flygel. Vill hon ha honom tillbaka? Kommer hon att älska honom när han blir gammal? Kärleken har inga garantier.

Mer än kärlek, ”izzat”

Familjen Khans centrala värdenorm bygger på ”izzat”, ett begrepp där familjens väl är överordnat individens val. Det är också i relation till detta som de flesta beslut i *En öm kyss* fattas. Vi kan i förstone uppleva att till exempel fadern representerar en stockkonservativ patriarkal världsbild men ju längre filmen går, desto mer komplex blir problematiken. De kulturella motsättningarna blir som tydligast i kärlekshistorien mellan Roisin och Casim. Katolska Roisin, som redan varit gift en gång som väldigt ung, vill att äktenskapet bygger på något mer än bara vänskap. Casim ifrågasätter detta. I hans värld är äktenskapet en familjeangelägenhet. Något som tydligt åskådliggörs när Amir kommer på besök med sina föräldrar för att dricka te och se om deras son och Rukhsana kan tänkas bli ett lämpligt par.

Familjen Khan är uppspelta, klär sig i bästa kläder och kikar nyfiket på den blivande mannen. De noterar hans status genom att nämna att han har ljus hy, mycket hår, fin bil, är snygg och välutbildad. Man framhäver sina barns fördelar, visar stolt upp foton och försöker bräcka varandra i den självupppoffring de visat barnen. Rukhsana lovordas för sitt engagemang i församlingen och för sin nätta figur. Hela tiden talas det om barnen som varor i en affärsuppgörelse mellan två företag där alla skall bli nöjda. Man berömmar varandra.

- Med våra ögon ter sig scenen ganska främmande. Inte bara att familjen bestämmer vem man skall gifta sig med. Sättet att tala om sina barn, vilka examen de har och hur de ser ut känns märkligt. Hur upplever ni scenen?

Roisins ifrågasätts av både familjen och Casim själv. Hur länge kommer hon att älska honom? Hon hävdar att det inte finns några garantier för kärlek. Medan de menar att kärleken i ett förhållande är dess svaga länk. Ett uppgjort äktenskap bygger i bästa fall på ömsesidig respekt och vänskap jämte ett starkare skyddsnet genom två familjers sammanslagningar.

- De senaste åren har den sk "hederskulturen" uppmärksammats i Sverige. *En öm kyss* tangerar samma problematik och gör ett försök att förklara komplexiteten bakom tradition och sociala mönster. Diskutera de olika sätten att se på äktenskap och kärlek. Är kärleken allt eller finns det en realistisk syn på familjelivet hos Casims familj?
- För barnen finns åtminstone möjliga val men föräldrarna upplever däremot bokstavligen att de inte har några alternativ än "izzat". De har byggt upp ett bra liv i ett nytt land för att kunna utbilda sina barn som i sin tur skall förvalta arvet och ta hand om dem när de blir gamla. För dem handlar det om överlevnad. Kan man förstå detta eller handlar det om att egoistiskt se barnen som en trygghetsförsäkring för sig själv och familjen?

Både fadern och Casim är starkt präglade av faderns dramatiska och traumatiska historia som flykting. I en scen visar Casim foton för Roisin, på fadern och dennes tvillingbror som försvann som åttaåring på 40-talet. Casim är döpt efter honom och bär med sig deras lidande. Det är uppenbart att deras bakgrund är så olika. När de bråkar kommer detta till ytan och Casim menar att hon aldrig kan förstå hur det känns att ständigt vara bespottad och diskriminerad.

Vid sidan av Casims kärleksaffär försöker Tahara finna sin plats i tillvaron och utkämpar sin egen strid mot fadern. Hon smyger inte bara olovandes på disco, hon har sökt till en journalistutbildning i en annan stad. Ingen verkar ta hennes idéer eller åsikter på allvar och hon tystas eller negligeras ofta av fadern. Om det finns en hierarki så är hon som ung tjej längst ner i familjen. Därför är också Casim fördömande mot henne trots att han själv går emot sina föräldrar. Tahara kallar honom också hycklare när han inte vågar stå upp för sin förälskelse.

- Hur ser relationen ut mellan Casim och Tahara? Har Casim fördelar som Tahara inte har? Hur hade det sett ut om rollerna varit omvända? Mamma Sadia finns hela tiden i bakgrunden som tröst och som en fast punkt. Endast vid äktenskapsdiskussionen tar hon en central plats. Det talas om att det är upp till modern om ett barn lyckas i livet eller misslyckas. Hur ser kvinnornas roller ut i familjen Khan, moderns, Rukhsanas och Taharas?

Mellan två världar

En öm kyss skildrar unga människor med delad etnisk identitet som slits mellan sina egna visioner om hur de vill leva sitt liv och andras förväntningar. Tahara och Casim blir exempel på att leva med sitt ursprung samtidigt som man anammar samhället och kulturen man lever i.

Tahara kallas för "kokosnöt", en som är svart utanpå och vit inuti, i nedlåtande ordalag av några skolkillar. Men även den egna familjen väljer att tala i termer av svart och vit. Hamid kallar Roisin för den där vita, underförstått någon som inte förstår muslimer. Och inte minst påpekar Tariq, i den slutliga uppgörelsen med Casim, att sonen aldrig kommer att accepteras

som en del av det kristna vita samhället, See, you can be with them for hundred years they'll still call you black bastard. Right!"

- Fundera över hur *En öm kyss* lyfter fram den grundläggande konflikten i att försöka leva med ett religiöst och kulturellt arv samtidigt som man försöker följa det gängse samhällets värderingar. Taharas önskan att studera borde vara en självklarhet. Varför är det inte så?

Otrygg integration eller trygg isolation

Familjen Khans tillvaro präglas av ett samspel mellan integration och isolation.

De pendlar mellan sin önskan att behålla sin etniska identitet och samtidigt bli accepterade i det engelska samhället. Den brittiska kulturen har länge funnits som en del av dem även i deras hemland. Nu lever man i en småborgerlig idyll där huset byggs ut och man intar "afternoon tea" som vilken genomsnittlig engelsk familj som helst. De slits de också mellan en önskan om att deras barn skall få de förnämligaste utbildningarna samtidigt som de har svårt att låta barnen styra var och vad de vill studera.

- I Storbritannien utgör de pakistanska invandrarna en anseelig del av befolkningen i storstäderna. Det talas här om ett eget "community", det vill säga man kan umgås och leva enbart med sina landsmän som har samma kultur. Fundera över vilka fördelar det kan ha i form av socialt skyddsnät och trygghet men också om det gör att olika grupper isoleras och får det svårare att få in en fot vid exempelvis högre studier och på arbetsmarknaden. Finns det en realistisk självbevaringsdrift i att hålla ihop som grupp?
- Pappa Tariqs utbyggnad av huset är av stor symbolisk betydelse. Det är det första han visar upp för den blivande svärsonen och han visar stolt upp inredningen "äka furu" för Casim i hopp om att det skall imponera på honom. Man förväntar sig nästan att han skall ta upp en pipa och säga; "My home is my castle." Vad symboliserar den nya utbyggnaden i termer av status och anpassning?
- I en utredning konstaterade nyligen Integrationsverket att statliga myndigheter, och inte minst kulturinstitutioner, visar stor brist på representativitet vad gäller etnisk mångfald. Diskutera vidare hur ni tänker er att man bygger ett samhälle där alla slags invånare, oavsett om det gäller kön, religion, ursprung, finns representerade i media, kulturliv, politik eller näringsliv. Hur tror ni att familjen Khan kommer att se ut om 30 år? Kommer man att kunna vidmakthålla en stark familjegemenskap och ändå vara integrerad i det brittiska samhället?
- Hur ser det ut i Sverige – har vi samma problematik hos oss?

Bilden av en muslim

I filmens inledning håller Tahara ett tal inför sina skolkamrater hur hon upplever världen och sig själv. Tahara talar om hur befängt det skulle vara att bunta ihop exempelvis George Bush, Påven, Henrik Larsson (under många år hyllad forward i glaskowska Celtic) och vaktmästare Willie i en och samma person representerande kristendomen. Men precis så gör västvärlden med muslimer. Miljontals muslimer från skilda länder, olika etnisk bakgrund och med skilda språk bakas ihop i en och samma klichéartade karaktär.

”Jag är glasgowbo, pakistanier, tonåring, muslimsk ”kvinna” som håller på Glasgow Rangers i en katolsk skola eftersom jag är en fantastisk mix och jag är stolt över det. Jag kräver att skolan besegrar detta hyckleri!!”

Tarah är trött på denna generalisering av muslimer. Att inte betraktas som en komplex varelse med värderingar från olika kulturer. Hon tar sin far som ett exempel på en person som trots mer än fyrtio år i England fortfarande betraktar sig som pakistanier och systemen som någon som i första hand finner identiteten i sin religion.

En öm kyss försöker att på ett individuellt plan visa på mekanismerna i polariseringen mellan öst och väst, kristendom och islam, traditioner och modernitet i dagens multikulturella västvärld. Detta främst utifrån västs föreställning om islam men också utifrån klichébilder av västerlänningar.

För alla som försöker lösa upp de gamla föreställningarna ställer detta till problem. Tarah uttrycker sig inte som en muslimsk tjej. Hon kallas hysterisk av några killar i skolan. Anses för egensinnig av sin far som inte vill att hon skall studera på annan ort och för framfusig av familjen när hon lägger sig i samtal.

- Det är uppenbart inte lika lätt för omgivningen att se henne, som för henne själv att vara, en sammansatt person. Fundera över varför vi, vare sig vi talar om individer eller stora nyhetsmedier, tenderar att generalisera utifrån hudfärg, religion eller kultur. Är det ett förenklat sätt att se på världen eller ett sätt att göra något komplext begripligt?

Religion – begränsning eller gemenskap?

När Roisin och Casim befinner sig i Spanien diskuterar de religion. De kommer fram till att trots att hon är katolik och han muslim är det mycket som i grunden förenar dem. Änglar, jungfrufödelse och strävan att behandla sin nästa så som sig själv är fundamentala motiv liksom att paradiset hägrar efter det miserabelt långa test som själva livet utgör.

Hemma i vardagen blir det uppenbart att det är deras skilda religioner som hindrar dem från ett liv tillsammans. För Casims familj är det otänkbart att sonen gifter sig med en icke-muslim. Roisin som arbetar vid en katolsk skola stöter på extrem inskränkthet hos sin katolska församlingspräst och känner att de två hamnat i skottlinjen mellan två bigotta religiösa läger.

- Så fort Casim och Roisin blir oense om något är det kring de religiösa skillnaderna som gränsen kretsar. Deras omgivning förstärker känslan av två läger genom att betona det omöjliga i ett äktenskap och varken Casim eller Roisin är villiga att konvertera till den andres religion. Fundera på hur religionen hela tiden blir ett slagträ. Kan man se en lösning för Casim, Roisin och övriga i familjen Khan?

Många pakistanier är historiskt präglade av religiösa konflikter. Öst- och Västpakistan blev hinduiska Bangladesh respektive muslimska Pakistan. Även den till synes olösliga konflikten mellan Indien och Pakistan handlar både om provinsen Kashmir och konflikten mellan islam och hinduism.

- Idag finns dock de största motsättningarna mellan betydligt mer närbesläktade religioner. Liberala religiösa försöker ofta överbrygga dessa konflikter genom att tala om ”bokens folk” d v s muslimer, judar och kristna. Tre religioner med historiskt släktskap, gemensamma heliga platser, skrifter, förgrundsfigurer och historia, men som i mer än tusen år ändå bekrigat varandra. Efter kalla kriget är efterkrigshistoriens stora konflikt den mellan västvärlden och islam, samt Israel-Palestina-konflikten.

Varför är religion så laddat och varför är vi obenägna att jämkna och se likheterna istället för skillnaderna?

Att tro kan ge människan en positiv kraft. Styrka, trygghet, tröst, gemenskap, glädje och socialt engagemang. Här får vi dock prov på hur religion kan begränsa tillvaron. Casims hela tillvaro styrs av att han är muslim och när han finner kärleken blir det uppenbart. Roisin inser i skolan hur hennes undervisning styrs av de katolska värderingar som ledningen säger sig leva efter. Vid ett tillfälle anser en annan lärare att hon låtit eleverna sjunga en opassande sång av Robert Burns ("en alkoholiserad horbock") vid mässan. När prästen kräver att hon gifter sig med den man hon lever med, och att han dessutom bör konvertera, inser hon att hennes privatliv också styrs av religiösa regler.

Ken Loach och Shakespeare

Regissören Ken Loach är känd för sitt sociala patos och sina politiska ställningstaganden. Genom Tarahs tal för han ner den sociopolitiska problematiken till ett personligt, individuellt plan. I ett gräl låter Roisin sin ilska över religiöst hyckleri få utlopp över en tvättkorg och vi anar Loach egna uppfattningar bakom utbrottet.

Men Loach tar också hjälp av en av de mest klassiska dramatiska verken, *Romeo och Julia*, som klangbotten till sin humanistiska kria. Dramaturgiskt använder han sig av pjäsens uppbyggnad och inneboende motsättningar. Två unga från skilda oförenliga världar älskar varandra men hindras av sin omgivning. De träffas i smyg och flyr iväg en tid tillsammans. Det finns till och med något av en balkongscen där hon från sitt burspråk tittar ner på honom som ber om ännu ett möte. Närstående som försöker snärja dem att göra som familjen önskar. Det till och med gillras en fälla i en dramatisk final. De älskande har också som i pjäsen några förtroliga. Vännen Hammid, Casims syster och rektorn.

- Fundera över hur regissören förmår berätta om vår samtid genom att spegla den genom några vanliga människors liv. Loach låter karaktärerna uttrycka politiska åsikter genom att införliva dem i en naturlig dialog. Tycker ni att det fungerar?

Historien om Romeo och Julia är för de flesta själva innebilden för den omöjliga kärleken. Med sitt tidlösa tema blir den det perfekta dramaturgiska verktyget för att skapa spänning och dramatik i *En öm kyss*.

- Diskutera Loachs sätt att använda sig av den klassiska konflikten. Vilka yttre och inre teman känner ni igen? Varför är omöjlig kärlek mycket starkare än annan? Är det bara en litterär eller filmisk konstruktion, en kliché.

Den som följt Loachs karriär sedan genombrottet med *Kes falcken* vet att fokus ofta legat på samhällets allra svagaste. Ett proletariat kämpande för drägliga villkor och värdighet. En dissektion av ett dysfunktionellt samhälle som vägrat se de allra mest behövande.

- Vad som skiljer *En öm kyss* från många tidigare filmer av Loach är att familjen Khan skildras som en närmast småborgerlig familj där man både har visioner drömmar och valmöjligheter. Slutet är heller inte som ofta hos Loach nattsvart utan erbjuder ett visst hopp, både för filmens huvudpersoner och den mänskliga naturen. Fundera över varför Loach valt att förlägga miljön i det sociala segmentet i just det här fallet. Hur uppfattar ni slutet? Är det ett konstaterande av en familjs misslyckande eller något som pekar på en försoning?

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Ae Fond Kiss

Storbritannien 2004

Manus: Paul Laverty

Regi: Ken Loach

Producent: Rebecca O'Brien

Foto: Barry Akroyd

Klippning: Jonathan Morris

Musik: George Fenton

I rollerna

Casim Khan – Atta Yaqub

Roisin Hanlon – Eva Birthistle

Tariq Khan – Ahmad Riaz

Sadia Khan – Shamshad Akhtar

Tahara Khan – Shabana Bakhsh

Rukhsana Khan – Ghizala Avan

Tekniska uppgifter

Speltid: 104 min

Format: Vidfilm

Ljudsystem: Dolby SR-D

Censur: Från 7 år

Svensk premiär: 26 november 2004

Distribution

Svensk Filmindustri, 127 83 Stockholm Tel 08-680 35 00, fax 08-680 37 04

En filmhandledning producerad av
Zoom / Svenska Filminstitutet november 2004